

Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek

"Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék..." (*Vörösmarty Mihály*)

A Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása havonta megjelenő kiadványa

IV. évfolyam 43. szám
2000 szeptember

A Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulásának tagszervezetei: a **II.** kerületi, **VI.** kerületi, **IX.** kerületi és **XI.** kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzatok, valamint az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap 3. csütörtökén délután 17 órakor - hívtottan és hívatlanul mindenkit szeretettel vár klubdélutánjaira a Budapest V. Semmelweis utca 1-3. 1. Emeleti zeneterembe.

Könyörgés az örmény liturgiából - Szeptember

E hónapban kezdődik az egyházi év, de a polgári évben is vannak olyan időszakok, amelyek ekkor kezdődnek. Ilyenkor látnak olyan mezőgazdasági munkákhoz, amelyeknek eredménye a következő évben mutatkozik. Nem mindegy, milyen lelkülettel végezzük munkánkat, a nyár utáni újrakezdést.

"Bűneink bocsánatát és elengedését kérjük az Úrtól! - Add meg, Uram!"

Idézzük fel többször ezt a könyörgést gondolatban, fohász gyanánt. Elmélyülhet bennünk a gondolat és komolyabban fogjuk venni életünk folytatását.

Dr. Sasvári László

Erzsébetvárosi búcsú

Virág, napsütés, szíves szó.

Augusztus 15: szentmise a "másfélturnyú" templomban, helybeli magyarörmény s távolabbi, ugyancsak magyarörmény és magyar résztvevőkkel, helybeli s távolabbi románokkal s nem románokkal, budapesti, brassói, kolozsvári résztvevőkkel, az EÖGYKE képviselőivel. Ugye, kitalálták, hogy mindez Erzsébetváros, - a Nagyboldogasszony-napi búcsú idején. És - mondhatni hagyományosan - Jakubinyi György gyulafehérvári érsek úr, az erdélyi örmények apostoli kormányzója celebrálta a misét. A szentbeszédből részleteket idézünk:

"Az ősegyház nagyon szigorú volt a bűnbocsánat szentsége kiosztásában...

Voltak azután olyanok, vértanúk is, akik testükben végigszenvedték a vértanúságot, de nem haltak bele, túléltek saját kínzatásukat, ezek azután elmentek a püspökhöz és közbenjártak

azokért, akik megtagadták ugyan hitüket az üldöztetés idején, de most bűnbánattal visszatértek az Egyházba.

Arra kérték a püspököt, hogy az ő szenvedésüket számítsa be testvéreiknek, rövidítsék meg a vezeklés, a bűnbánat idejét. Mivel a Hiszekegyben a kilencedik hittételünk a szentek közössége: vagyis egymásért közbenjárhatunk, imádkozhatunk...

...Mi is közbenjárhatunk egymásért, a tisztítóhelyen szenvedő lelkekért, ahogy teszik ezt azok is, akik már az égben vannak, a megdicsőült Egyházban...

...Ezért a püspökök, akik beszámították a vértanúknak, az élő vértanúknak az érdemeit és lerövidítették a vezeklőknek a bűnbánat idejét, tulajdonképpen hitünk szent titkából, a **szentek egyességéből** indultak ki, ezt alkalmazták...

„Most is, Nagyboldogasszony napján, az erzsébetvárosi örmény templomban búcsút tartunk: a búcsú azt jelenti, hogy a már meggyónt, megbánt, megbocsátott bűnök után, az ideig tartó büntetéseket is elengedi az Anyaszentegyház!”

Jakubinyi érsek atya ezután a gyónás és a bűnbocsánat szentségéről szólt, valamint arról, hogy milyenek a bocsánat elnyerésének vonzatai:

"Gondoljunk arra, hogy amikor valakit halálra ítélnék és azután amnesztiát kap az államelnöktől, vagy a királytól - megmenekül a halálbüntetéstől. De a büntetés megmarad más formában, például életfogytiglani börtön, vagy hosszabb ideig tartó elzárás formájában.

Így vagyunk bűneinkkel is. A szentgyónásban megszabadultunk a haláltól, az örök kárhozattól, újra kegyelmi életet kezdhetünk, de ez az amnesztia, bűneink elengedése azt jelenti, hogy egy ideig tartó büntetés azért még vár reánk. Ezt engedi el az Anyaszentegyház a búcsúkor.

...Az idei, 2000-ik esztendő rendkívüli szentév. Az Anyaszentegyház rendkívüli szentévet hirdetett. Az Úrjézus születése 2000-ik évfordulójára a jubileumi búcsút mindennap elnyerhetjük. Ez a jubileumi esztendő, a 2000-ik, a Szentatya meghagyása szerint a következő Vízkeresztig, tehát 2001 január 6-ig fog tartani..."

A jubileumi búcsú beteglátogatással is elnyerhető - mondotta az érsek - mert Jézus azonosította magát embertársainkkal: aki meglátogat egy beteget azért, hogy benne magát a szenvedő Jézust látogassa meg, szintén elnyerheti a jubileumi búcsút.

"Ennek az esztendőnek van még egy másik vonatkozása is, és ez az örmény keresztény állam megalapításának 1700-ik évfordulója. Már három éve készülnek az örmények világszerte - a hatmillió örmény, amelynek csak a fele lakik a csonka őshazában, Örményországban - hogy megünnepeljék a következő évben, 2001-ben ezt az igazi évfordulót: 1700-ik évfordulóját annak, hogy 301-ben III. Tiridatesz örmény király Krisztus után 301-ben Világosító Szent Gergelytől felveszi a keresztséget, mindezt szent felesége, Ripszima királyné imájának köszönhetően. Akkor a király nemcsak, hogy kereszténnyé lett a vezetőkkel együtt, de az egész népet megkeresztelte - aki még nem lett volna keresztény - és államvallássá tette a kereszténységet.

Éppen ezért ma minden örmény templomban - itt is, a jobboldali, *középső* mellékoltáron - ott van a jelenet, hogy Világosító Szent Gergely megkereszteli III. Tiridatesz örmény királyt..

...Így az örménység úgy vonul be a világtörténelembe, mint az első, mint hivatalosan is keresztény állam, ország, nép. Ennek nagy évfordulója a jövő esztendő, amelyre már három éve készül a világ örménysége, hogy méltóképpen megünnepelje" - ismételte Jakubinyi érsek úr, majd elmondta, hogy az örménység a kereszténységgel már 301 előtt találkozott, mert Örményországnak térítője és igehirdetője volt maga Szent Bertalan apostol, aki az Evangélium örömhírét Örményországba vitte.

Khorenei Mózes feljegyzése szerint Bertalan, miután kérésére felnyitották Mária sírját, (ám az üres volt, hiszen az Istenanya testestül-lelkestül a mennybe vétetett), talált helyette egy csodálatos Szűzmária-képet s ezt vitte magával Örményországba. Így az örménység kezdettől fogva mindig a Boldogságos Mária népének vallotta magát...

"A Boldogságos Anya testét halála után a mennyekbe vitte fel szent Fia - és ez a Nagyboldogasszony-ünnep titka" - folytatta a gyulaféhvári érsek, fölemlítve, hogy az angyali üdvözlétkor, amikor Mária megtudta, hogy ő lesz a Megváltó édesanyja, annyit mondott: "Legyen meg a Te akaratod". Végezetül az érsek atya hozzátette:

"...nem csak abban áll a tiszteletünk, hogy kérjük Mária közbenjárását, de követnünk is kell, hiszen ő az első keresztény, ő a megváltás munkatársa, mint istenszülő Édesanya.

...Testvéreim, ha egész életünkben, örömben és bánatban, természeti csapás idején és bőséges terméskor, ha életünk minden körülménye között ki tudjuk mondania Boldogságos Anya szavait: legyen meg a Te akaratod, akkor már az életszentség útján járunk, és helyesen tiszteljük a Szűzanyát, mert életpéldáját is követjük."

Ezek Jakubinyi György érsek atya, az erdélyi örmények apostoli kormányzója szentbeszédének részletei. Az ünnepi szentmise folytatásaként következett a körmenet (erről legbeszédesebben a 3. oldalon látható képünk szól)... és - mondhatni: mint mindig - Erzsébetváros, egyúttal azt is jelenti ilyenkor: virág, napsütés, szíves szó.

Így volt ez 2000 augusztus 15-én is. Körmenet a főtéren, aztán ünnepi ebéd a templomkertben, amelyet a helybéli asszonyok áldozatkészsége s férfiak igyekezete biztosít. Az asztalfőn az érsek, az asztal mellett erdélyiek s külhoniak, az EÖGYKE képviselői s helybéli, erzsébetvárosi magyarok s románok... A szó is vegyesen hangzik, de szíves szó, így, szentmise után, a "másfél tornyú" templom és az Apafi-kastély árnyékában. Ugye, tudják? Erzsébetváros...

Nem, nem csak Erzsébetváros, több annál.

Erdély, a magyarörményeivel.

dcS

Zuboly

Zuboly, eredeti, polgári nevén dr. Bányai Elemér Szamosújvárról indult és a XIX.-XX. század fordulójának egyik elismert, nagyszerű ismeretterjesztő-újságírója lett. Róla tartott érdekesítő előadást dr. Nagy Károly a Fővárosi Örmény Klub július 20-i találkozásán.

Őseim között nincsenek örmények, újságíró sem vagyok, mégis, egyik eszményképem egy erdélyi örmény származású hírlapíró.

Könyvbarátként az 1970-es években figyeltem fel egy díszes könyvre, amelynek a címe: *Zuboly könyve*.

Már az antikváriumban álmélkodtam, hogy a Budapesti Újságírók Egyesülete 1916-ban az említett címmel ad ki emlékkönyvet - Bányai Elemér 346 összegyűjtött cikkéből 60-at közöl. Feltűnt a méltatók névsora is: Kunfi Zsigmond (a Tanácsköztársaság későbbi népbiztosa), Ady Endre, Bölöni György, Krúdy Gyula, Mikes Lajos, Molnár Jenő, Révész Béla, Schöpflin Aladár és Prohászka Ottokár székesfehérvári püspök (gyászbeszédével). 28 éve 60 forintba került ez, az Ady-rajongónak kincses könyv.

Kutatni kezdtem

A nemrég ismét megnyílt Centrál Kávéház bronz emléktáblájának, amely Zuboly arcását ábrázolta, csak a híre volt meg, ezért ostromolni kezdtem újságokba írt olvasói levelekkel a Művelődési Minisztériumot és más illetékeseket: őrizze újból emléktábla Zuboly emlékezetét. Ezt elértem, hiszen az 1977-ben felavatott márványtábla ma is látható a kávéház "Zuboly-karzatán". Úgy ítélt meg, hogy szenvedéssel teli, közharcokban dús s a Kárpátokban hősi halálával záruló élet példás volt, ezért utcaelnevezésre méltó.

Eredetileg azt javasoltam, hogy az Ond vezér út XVI. kerületbe átnyúló részét nevezzék Zubolynak. A kerületi tanács végrehajtó bizottsága egy órán át vitázott a jelenlétemben, többször is beleszóltam s idéztem a táskányi könyvből, amelyet magammal vittem. Végül kimondták, hogy az utcanév ne az írói álnév, hanem 1975-től a civil „Bányai Elemér”.

Ezt a Fővárosi Tanács szentesítette. A tábla az Ady-centenáriumra, 1977-re, az utcanév Zuboly vélt 100. születésnapjára valósult meg. A legtöbb lexikon, még az 1994-es Magyar Nagylexikon is 1875. augusztus 22-t mondja születési dátumának.

Ki volt Zuboly?

Ezzel szemben a Zuboly könyve és az egyetemi indexe szerint két évvel korábban, 1873-ban született Szamosújvárott. Édesapja, Bányai Tivadar művelt városi alkapitány volt, akihez a szegényügyek is tartoztak, édesanyja Balla Katalin, Szatmáron tanítói képzést nyelő szépasszony.

Bányai Elemér négy lánytestvérével 1880-ban anyját, majd 1883-ban apját veszítette el. Gyámja, az agglégény kereskedő a Világosító Szent Gergely árvaházban helyezte el. Az intézetben igen inséges, sanyarú körülmények uralkodtak, melyeket később Ady körében gyakorta emlegetett. (Sokat járt mezítláb, pesti újságíróként legalább 40 pár cipőjét gyermekkorával "magyarázta".) Az örmény katolikus ifjú a máramarosszigeti református, és a kolozsvári piarista gimnáziumba járt, az utóbbiban érettségizett.

1896-ban a kolozsvári egyetem hallgatója, magyar és francia nyelvet és irodalmat tanul a bölcsészkaron. Doktori értekezését Lisznyai Kálmánról írta, aki márciusi ifjú, majd az 1850-es évek népszerű verselője.

Egyetemi tanulmányai alatt rendszeresen írt mindhárom kolozsvári újságba (Magyar Polgár, Kolozsvári Lapok, Újság). 1903-ban megalapította és szerkesztette a nívós Szamosújvári Közlöny című hetilapot.

Egy évre visszatér felügyelőnek a szomorúemlékű árvaházba, ahol - mint később büszkélkedett - fogadalma szerint mindent emberséggé változtatott.

Egy távoli rokona (Esztegar László, a Magyar Nemzeti Múzeum egyik vezetője) javaslatára beáll 1904-be múzeumi díjnoknak a Múzeum egyik részét képező Országos Széchenyi Könyvtárba. Nemcsak a kötelező könyvtárosi feladatokat látja el, de sokat kutat (irodalom, történelem, Budapest históriája) és írásait az országos lapok (Vasárnapi Újság, Budapesti Hírlap, Pesti Hírlap, Pesti Napló, Magyarország, Tolnai Világlapja) örömmel közlik. Csak a Magyar Nemzethez kötötte 2 évig szerződés, de abban is kikötötte, hogy máshová is írhat, mert - mint magáról mondogatta - ő "szabad hajdú". Leggyakoribb álneve a Zuboly, ezt Shakespeare Szentivánéji álom c. művéből vette, mert akár a darab szerinti takács Zuboly, ő is minden becsületes munkát elvállalt, "de csakis azt".

A Tolnai Világtörténelem magyar és francia részét, a Napóleon Album fejezeteit, A Pesti Napló történetét írta meg, egybegyűjtötte és kiadta az Örmény anekdotákat. A Benedek Elek Kiskönyvtár kiadta Híres gyermekek című kötetét, melyben például Görgey, Kossuth, Madách, Rákóczi gyermekéveit eleveníti meg. Írt banktörténetet és grófi családtörténetet is (a szamosújvári Karátsonyi családot).

Az újságokban a külpolitikán kívül szinte mindenről írt, különösen szerették kulturális témájú cikkeit és *Budapest Kövei* címet viselő sorozatát, melyben egy-egy városrészt (például a

Tabán), érdekesebb házat mutatott be. Ő írta meg először, hogy az örmény Gyertyánffy-ház, amelyet Pollack Mihály tervezett, "Párizs vagy London legszebb palotásorába illett" s idéz egy 1831-es cikkből. Itt függesztették ki először a lakók névjegyzékét s este 9 óra után még az itt lakók is kapupénzt voltak kénytelenek fizetni a házmesternek. Zuboly több emlékező szerint a híresebb emberek nekrológiát előre megírta s rögtön több lapnál közölte tudta.

Választékos, szép magyar nyelven írt, került a felesleges idegen szavakat.

A Nemzeti Múzeumból, amelyet olyan sok okirattal, régi könyvvel gyarapított, saját könnyelműsége miatt önként jött el. Egy nagyobb munkájához a hírlaptárban lévő lapokat használta, s a határidő szorította, ezért néhány újságból néhány oldalnyit kölcsönvett és hazavitt. Aztán a lapokat visszacsémpészte, de a dolog kitudódott.

Az igazgatóság hiába bocsátott meg, ő önérzetesen eljött, ám adományaival továbbra is gyarapította a könyvtárat. Magánélete nem volt szerencsés. 1904-ben feleségül veszi a nagyszebeni polgárleányt, Czech Júlia Lottit, aki egy Borzika névre keresztelt kislánnyal ajándékozta meg, a sors kegyetlensége folytán előbb a gyermek, majd sok szenvedés után a feleség is meghal. Bányái nem házasodott újból, csak titokzatos "nőügyei" voltak, többek közt egy grófnővel.

A mai Puskin utcai lakását a nagy szívjóságú zurnaliszta afféle ingyenes menedékhelynek rendezte be. A régi fametszetről való pesti úr - mint Krúdy nevezte nekrológiájában, valóságos menedéke volt egy csomó, élettől legázolt embernek, akinek ennivalót ad, ruhával, sőt, zsebpénzzel látja el. Tisztelte a szerencsétlen embereket és szeretett a rászorulóknak örömet szerezni.

Feljegyezték: többször odaállt kétfogatú bérkocsival a Nagycsarnok elé és több menetben számos cipekedő cselédleányt, vagy egyszerű háziasszonyt hazakocsiztatott.

Éjjeli emberként (kedves helye a Centrálon kívül az Opera melletti Három Holló, Ady törzshelye, ahol ma a Goethe Intézet remek kávézója működik) hajnalban a vendéglőkből és kávéházakból kilépő, rosszabb ruházatú emberek kezébe 5 koronát nyomott. Amikor megkérdezték, miért költekezik:

- Hadd érezzék, mi az úri élet, a jómód - mondotta, a fuvarozottakra értve, akiknek pedig némi pénzt adott:

- Kegyedre is ráfér - mondta, még egy csodálkozó rendőrnek is.

Igazi, nagylelkű bohém volt.

Érdeme, hogy kolozsvári egyetemista társát, a jó nevű zeneszerzőt összehozta Adyval, így születtek Reinitz Béla Ady-dalai. (Jellemző: a zeneszerző gyengélkedése idején hetekig vele lakott Reinitz újpesti lakásában.)

Az első világháború második évének nagypéntekén mint századparancsnok, az Uzsoki szorosban egy hajnali orosz tüzérségi támadásban halt hősi halált. Hónapok múlva Budapesten temették el, az újságíró-társadalom, és a hadügyminiszter, báró Hazai Samu jelenlétében.

A szónokok közül kiemelkedett Prohászka püspök: "Igaz, nem imádkozott rendszeresen, de élete imádságos élet volt, mert az élete nemes, jó, nagy tett volt, mert az élete szeretet, odaadás, áldozat volt."

A Martinovics páholy szabadkőművesei egy héttel később külön is tisztelegtek sírjánál s Jászi Oszkár ugyancsak emberi példáját emelte ki.

Nagy öröm számomra, hogy az erdélyi örmények egyesülete a Magyar Nemzeti Múzeum Baráti Körével közösen elhelyezte koszorúját Zuboly sírján, augusztus 22-i születésnapján. Reménykeltő az is, hogy a Centrál Kávéház vezetői szívesen ápolják kis kiállításukkal, a márványtáblával, a Zuboly karzattal és a Zuboly asztaltársaság befogadásával egyik legendás vendégük emlékezetét. Zubolyi nagylelkűségüket sokak nevében ezúton is köszönöm.

Dr. Nagy Károly
a Magyar Nemzeti Múzeum Baráti Köre elnöke

Befejezésül a XX. századi magyar irodalom egyik nagy alakjának, *Füst Milánnak* sorait idézzük Bányai Elemérről - Zubolyról

...*Felmentem tehát a Múzeum könyvtárába, s ott így szóltam az olvasóterem tisztviselőjéhez:*
- *Mit kell kérem olvasnia annak, aki történelmi drámát akar írni? Nem én írom persze, hanem egy hölgy.*

Az édes ember szelíden mosolygott.

- *Középkor? - kérdezi biztatón. Meghökkenem, mert erre még nem gondoltam. Én általában akartam drámát írni, s hogy mi légyen az, úgy számítottam: majd csak kiderül.*

- *Középkor - mondtam ki végre barátságosan.*

- *Milyen nyelveken tud ön? - kérdezi e derék úr ugyancsak barátságosan.*

- *Latinul elég jól olvasok, de tudok németül is, és franciából tudom már a rendhagyó igéket is - feleltem én.*

Az édes ember erre szelíden nézett rám, oly jóságosan, hogy azt kellett gondolnom: - Hátha bizony hasonlítok az öccséhez. - Mint évek múltán kiderült: Zuboly volt ez a hivatalnok, a barátságos lélek, a tiszta szívű Bányai Elemér...

(Füst Milán: Emlékezések és tanulmányok, részlet -1177. lap.)

Egy idézet szeptemberre:

Munda cor meum, ac labia mea, omnipotens Deus, qui labia Isaiae Prophetiae calculo mundasti ignito: ita me tua grata miseratione dignare mundare, ut sanctum Evangelium tuum digne valeam nuntiare."

„Tisztítsd meg szívemet és ajkamat, mindenható Isten, miként Izaiás próféta ajkát a tüzes üszökkal megtisztítottad: méltóztassál engem is kegyes irgalmaddal megtisztítani, hogy szent evangéliumodat méltón hirdethessem.”

(Ordo Missae – (a szentmise rendje) – a „Glória utáni, az Evangélium előtti könyörgés)

A szamosújvári Gábrusról

Szeretek bolyongani a temetőnkben. Ez a ragaszkodás valószínűleg gyermekkori emlékeket idéz bennem, az első 16 évemben a temető szomszédságában laktunk. Egy ilyen séta alkalmával találtam egy szürke gránit sírkövet a következő felirattal: Gábrus Zakariás 1794-1870.

Aztán az örmény könyvtár lajstromozása alkalmával újból találkoztam ezzel a névvel és elkezdtem kutakodni ki és mi volt ezen örmény ősünk?

Gábrus Zakariás 1794. augusztus 18-án született, szamosújvári örmény ajkú szülőktől, atyját Józsefnek, anyját Vártesz Annamáriának hívták. Nagyapja Zádig, nagyanyja Hajruszep Nigol leánya, Mária volt.

Az elemi osztályokat szülővárosában tanulta, a középtanodai és bölcsészeti tanfolyamot Kolozsvárt mint "tápinézeti növendék" végezte, 1815-ben teológus Gyulafehérvárt, később a Szent István növeldében felügyelő lett. Szabad idejében, Reichling báró várparancsnok, Zelenkai titkár és mások fiai magántanításával foglalkozott. 1817. szeptember 2-án Fehérvártól és a papi pályától búcsúzott, mert alacsony termete miatt erre "alkalmatlannak tartatott". Hazatérte után a városi tanács adóíró biztosnak (rectificator comissarius) választotta

meg. 1818-ban Gábrust a tanács tanítósággal kínálta meg, és ő az ajánlatot elfogadta, előbbeni tisztéről lemondott és a megkezdett pályán 42 év alatt 2500 gyermeket nevelt, oktatott. A napi 4 órán túl számtalan magántanítványa volt, akiből idővel pap, bíró, tanító lett, hasznos tagjai a társadalomnak. Ő nemcsak a tanodában tanította az emberi kötelességeket, hanem tettel az életben megmutatta azt, hogy miként teljesíti a vallásos ember Isten és egyháza iránt tartozó kötelességeit, és mivel tartozik a lojális alattvaló uralkodójának, hazájának.

Gábrus polihisztor, sokoldalú tudós, lángész volt, örmény-magyar szótáríró, tankönyvszerző, festő, egyedi bútordarabok tervezője és kivitelezője, a szamosújvári örmény templom szentélyében levő oldalsó oltár saját terve szerint és költségére készült és ő adományozta a templomnak. Készített két földgömböt, tengelyeken forgó száz évi naptárt, illetőleg 101 titkos rugóval ellátva, fiókokkal; a templom részére ezüsttel hímzett miseruhát készített, rajzolt és festett, 12 díszkaput kivilágítva állított fel 1852-ben. Örmény, latin és magyar nyelven számtalan himnuszt, rímes verseket, latin nyelvtani magyarázatokat, gyászkölteményeket, négy színdarabot írt magyarul, például: *A varga* (3 felvonásban) és *A fiú példátlan szeretet* (5 felvonásban). Ezekhez járul az örmény könyvtár leltározása, a városmajori pénztár 5 évi, az árvaházi pénztár 20 évi, a kórházi 2, a plébániai 2 és a kereskedő társaság több évi számadásainak elkészítése. A könyvtárban levő kézirat könyvének a címe: *Idő vagy korszámitás kronológiai szempontból a világ teremtésétől korunkig (1868-ig) szakokra osztva*. Kezdi Kr.e. 5509-ben és azután 1-től Kr. születésétől évenként. Például 1848. március 22-ikéhez a következő van beírva: "Már Szamosújvárt is mindenki megbolondult."

Utoljára 1859-ben lépte át az iskola küszöbét, aztán Gábrus tanár úr 42 évi oktató munka után pihenni tért. Akkoriban még nem volt nyugdíj, de a városi tanács "holtiglan élvezendő kegypénzt" (500 koronát) szavazott meg részére. A város vezetősége és a kir. Főkormányzók a derék Gábrus számára arany érdemkeresztet kért, amit a felséges trón megadott és szép beszéd kíséretében ünnepelték városzerte ezen eseményt.

Nyugalomba vonulása után még sok szépet és hasznosat állított elő. 1870 április 27-én hunyt el és a hálás utókor buzgólkodása folytán sírkövet emeltek hamvai fölé.

A sír a szamosújvári örmény temető kápolnájának hátánál található. Indítványozom, hogy világitáskor egy szál virággal és gyertyával emlékezzünk meg városunk egyetlen arany érdemkereszttel kitüntetett ősünkről. A jó Isten nyugosztalja!

Murádin Antal

Az adatok az örmény egyház könyvtárából származnak.
Szamosújvár 2000. június

Száll az ének szájrul szájra

(Mégfogyva bár, de törve nem..." - Kiss Török Ildikó és Varga Vilmos előadóestje augusztus 17-én, a Fővárosi Örmény Klubban)

"Minden nép dicső elődöket álmodik, vagy teremt magának. Most megpróbálunk emléket állítani annak az 1100 esztendőnek, amit itt, a Kárpát-medencében töltöttünk, mi magyarok. Azt mondtam: "mi magyarok" - minden melldőngetés nélkül. Mert hát török, tatár, tót, román kavarg e szívben, József Attila versbe álmódott sorai szerint.

De bizonyára kavarg még avar, ugor, besenyő és Attila hunjainak vére is."

Az idézett szavak már a folytatást jelentették abban a műsorban, amely az Arany János-féle Csodaszarvassal kezdődött. Augusztus 17-én, a Fővárosi Örmény Klub találkozóán ismét a nagyváradi színész-páros produkcióját láthattuk. Isten áldja meg ezt a két embert. Kiss Török Ildikó és Varga Vilmos valami olyasmit csinál, ami félig színház, félig prédikáció. (Vagyis:

lehet, hogy azt csinálják, ami a színház ősi alakja? Az a sokezer éves "valami", amikor egy közösség számára a színház templom, a színpad szószék és a színész pap? Márpedig, ha a színész-pap hittel és őszintén dolgozik, akkor a nézők hívekké válnak.)

Pedig a nagyváradi művészpáros ezúttal igencsak nagy fába vágta azt a bizonyos fejszét... Egyszerűen el akarták mondani 1100 év történetét, fájdalmát és mosolyos igyekezetét. A Mukikat, Mohácsokat, Majtényokat és Világosokat, az Aradokat, Trianonokat és 301-es parcellákat.

Óriási dolgot vittek végbe: nem búsmagyarkodtak. Nem egymás fejét fogták "lám, milyen tragikus sorsú nemzet vagyunk" - módon. Nem azt mondták el, hogy milyen nagyszerűek vagyunk mi, s körülöttünk mindenki rossz, csúnya, magyarelles... Abból indultak ki, hogy "egy nemzetnél sem vagyunk alábbvalóak" és "egy nemzet sem alábbvalóbb nálunk". A gerincünket egyenesítették: egyszerűen felidéztek a múltat. Van, mit bánnunk, van, mire büszkék legyünk... Idézet a produkció "összekötőszövegéből":

"De idekívánkozik egy vékonydongájú székely legény, Jakabos Ödön neve is, akire nem tudok meghatódottság nélkül visszaemlékezni, ő a kommunista diktatúra éveiben indult el földije, Körösi Csoma Sándor nyomdokain, gyalogszerrel, öt dollárral a zsebében, amit dardzsilingi útja után vissza is hozott és visszaadott a meglepődött román banktisztviselőknél." (Arról az öt dollárról van szó, amit korábban, a 70-es években egy román állampolgár kaphatott - vásárolhatott államától, ha külföldi útra indult.)

Nézem az előadás videofelvételét s eszembe jut Jakabos Ödön, még a hangját is hallani vélem.

A hetvenes években készített vele - talán tízperces - interjút a Magyar Rádióban Molnár Tamás. Jakabos akkor elmondta az öt dollár történetét is... Amikor pedig arról beszélt, hogy végül a dardzsilingi Körösi Csoma-sírra kiszórta a Csomakörös temetőjéből odáig cipelt zacskónyi földet, elcsuklott a hangja. A riporter lelkiismeretesen-gondosan benne hagyta az adásba kerülő hanganyagban az elcsuklást és az utána következő, hosszú csendet... Jakabos a könnyeit gyúrta le s a hallgatónak könny szökött a szemébe. Ez a jó, riporter "beleérzés", amolyan "Aki hallja, adja át" - féle üzenet volt - gondolom, majd negyedszázaddal később.

A Kiss Törék - Varga előadásán minden ízléses és érthető eszközt bevetnek: a színész ujjával térképet rajzol a levegőbe, hogy értelmezhető legyen a honfoglalás: Ural, Káspi tenger, Kaukázus, Fekete tenger, Kárpát medence...

S hozzá a magyarázat: Géza eldöntötte, István megvalósította: a magyarság sorsa ne Kelet, hanem Nyugat legyen.... aztán László király volt az, aki a szentistváni programot megvalósította.

Majd az árpádház-kor kínjai:

"...illik ez? Nem - Nagyasszonyom, Melinda helyett köszönni kell!

Bejártam az országot és mindenfelé csak az elbúsulást találtam"

Szépen hangzik el Katona Bánk bánjából a panasz, gyilkossági jelenetet pedig ábrázolják (ismétlem: ábrázolják!) ketten s eszköz nélkül: Varga-Bánk jelmez nélkül, eszköz nélkül, tör nélkül ledöfi Kiss Törék-Gertrudist.

S jön hangulati oldásnak a Mátyásmese (A kolozsvári bíró), aztán Ady, a magyar történelem nagy vizsgálója;

*"Gyomrunkban az élet s az átok,
Hajh, gyomor hajh, kutya bendő,
Ti vagytok Magyarország sírja.
S ti lesztek majd a jövőendő. "*

Az Ady-verset azért kellett idéznem, mert az eredeti, Ady-féle írásmódban pont van a kijelentő mondat végén: "...s ti lesztek majd a jövőendő". (Ez Ady Endre hite.) De Varga az előadásban ezt kérdőjellel mondja: "...s ti lesztek majd a jövőendő?" És ez megint nagyon jó,

gondolkodásra késztet - és különleges ízt kap a vers, aminthogy különleges, önvizsgáló hangulatú az egész előadás.

Szó esik Mohácsról, Kisfaludy verse majdnem skandálva hangzik el, erőltetve iskolásan.

Érzésem szerint a nagyváradi művészkettős ismét azt hangsúlyozza: nem búsongani és nem diadalt ülni jöttünk, hanem: gondolkodni.

Hallunk az erdélyi nagy reneszánszról, Rákóczi szabadságharcáról és arról, hogy Lévai szerint Mikes Kelemen egyedül hallgatja tenger mormolását... miközben *"Zágon felé mutat egy halovány csillag..."*

Aztán: I. Ferenc Habsburg császár és a besúgó-hálózat: cenzúra, száműzetés, kivégzés, reformkor, miközben Kölcsey bús düledékein Husztnak romvárában kimondja, hogy dolgozz! (*"Hass, alkoss, gyarapíts..."*) Ennek folytatása csakis március 15 lehet, majd Ferenc József és Miklós cár egyezsége, amikor is a Bécs-kérte 30 ezer kölcsönkatona helyett a Romanov cár 195 ezret küld... Nahát akkor, mik vagyunk s honnan jöttünk? Az előadás magától értetődően fordul megint Ady Endre felé:

"Ó-Babilon ideje óta harcol az Ős Kaján velem..." - az egész este, úgy látszik, ezúttal a Varga Vilmosé: úgy mondja el az Ős Kajánt, hogy az megrázó.

Immár megélt korunkat, a közelmúltat ugyancsak érdemben járja körül Kiss Törék Ildikó és Varga Vilmos kettőse: Wass Albert örül, ha akadt "a tövisek közt egy-egy virág", de most "más nyelven szólnak a patakok" - ezt Kiss-Törék mondja el szépen, hitelesen.

1956: Székely János szavait halljuk, aki szerint az Édesanya "egész Szegeden keresi fiát" - és az erkölcsi kérdés: *"Kovács Józsefek miért haltak - nem kérdik, - hasznosabb a csend"...*

A rettegés éveinek fölemlítése tisztességes, de maradjon mindenkinek saját, legbensőbb ügye, vajon csak elegánsan szenvedni akar-e, vagy az elmúlt 40 évvel kapcsolatban egyéb, személyi gondja is akad...

Kányádi: *"De holtvágányra döcögött-é vajon a veres villamos?"* - kérdezi az újabb vers, aztán az egész műsort koronázza a Szózat:

"Áldjon vagy verjen sors keze"...

Hát ilyen klubestekben van részünk hónapról hónapra. Ezt a művészpárost pedig, Kiss Törék Ildikót és Varga Vilmost az Isten áldja meg azért, hogy mániákusan templommá s szószékké teszik a színpadot, Nemzeti Színház volt ez, mindegy, hol: rossz akusztikájú teremben? moziban vagy istállóban, netalán szalmán? - Lehet, hogy szalmán, mert kicsi betlehem ez, ahol nemzeti, értelmes, gondolkodó Kisded születik. Ezúttal Budapesten, a Semmelweis utcában, augusztus 17-én.

dcs

Keresztes Zoltán

Az erdélyi örmény KERESZTESEK családfája

II. rész

Ám amikor a tatárok (ismét tatárok) hadai odaértek és a velük szövetséges törökök a tenger felől nagy hadihajókkal ostromzár alá vették Kaffát, az örmények kénytelenek tovább - ismét nyugati irányba - menekülni (1475). Újabb vérengzés, a törökök szabad elvonulást ígértek ugyan, végül mégis szabad prédaként tizedelték a menekülő örmény családokat. A félszigetet meghódító Mohamed szultán Konstantinápolyba telepítette egy részüket. Egy kisebb csoport Lengyelországba telepedett (Kamieniec, Lwów /Lemberg/, Stanislawów fogadja be őket). A Krímből elmenekült családok számát egyes krónikák negyven ezerre teszik. Közülük a legtöbben Moldvába kerülnek: Jasi, Suceava, Roman, Focsani, Botosani és más városok

adnak nekik otthont. A két - lengyelországi és moldvai - kolónia között nagyon szoros kapcsolat áll fenn.

Mindenhol szívesen fogadják őket. Több várost ők létesítenek és építenek fel, a meglévőket tovább fejlesztik, szép lakóházakat, ma is álló templomokat építenek, az évszázadok alatt felgyülemlett tapasztalataikkal, kiépített kapcsolataikkal rövid idő alatt felvirágoztatják az ipart és a kereskedelmet, bárhol is telepednek meg. Idővel azonban újabb évszám jelzi továbbvándorlásukat. Moldvában mintegy két évszázadon át laktak 1475-től 1672-ig. Ez volt az a sorsdöntő évszám, amely az ANI-beli menekülés (1239) mellett a legdöntőbb a sok megpróbáltatásnak kitett örmény néptöredék életében.

1672

Ismét üldöztetés lett az osztályrészüik.

Újból nyugat felé kellett vonulniok, de most már végleges otthont találtak.

1672-ben I. Apafi Mihály, Erdély fejedelme szívesen fogadta Oxendius Verzereskul örmény püspököt, majd az őt követő örményeket, hiszen - a különösen a 17. században a török - és tatárdúlások által - jócskán megtizedelt Erdély népessége alaposan megritkult. Az 1672 utáni másfél-két évtizedben Moldvából több hullámban mintegy 3000 család, azaz 10-12 ezer lélekszámú örmény népcsoport kelt át a Kárpátokon és telepedett le, jórészt még ideiglenesen - amíg városaik felépültek - Gyergyó vidékén, Csíkszépvízen, Besztercén. Később a Martinuzzi-féle, Szamosújvárnak nevezett vár és Gerla falu (amely már 1291-ben Gerlahidaként szerepelt - a német Gerlach névből) közelében egy sík területet vásároltak meg a kincstártól, részletekben kifizetett 12000 forintért.

Ez a város lett a mai Szamosújvár, az Erdélybe betelepedett örmények központja. Az idők folyamán több nevet is viselt. Oklevéllel megerősített királyi engedéllyel elébb Örményvárosnak nevezték el büszke lakosai. Vagyis örményül: Hajákhághák lett a neve, latinul Armenopolis, németül Armenierstadt. 1838-tól végül Szamosújvárnak hívják. Románul a szomszédos faluról - az örmények-építette várost is Gherlának nevezték.

A város alapkövét 1700-ban rakták le. Azok az örmények alapították, akik már előzőleg, 1672 és 1700 között elszórtan Erdély különböző tájain ideiglenesen megtelepedtek - mint említettem, Besztercén, Gyergyószentmiklóson, Petelén, Csíkszépvízen, Felfaluban, Görgényben, stb. -, s csak a város építésének megkezdésekor költöztek Szamosújvárra.

Szamosújvár a legszebb és legrendezettebb az örménylakta városok közül. Négyszögű főtere, egyenes, széles utcái a Rómából jött Alexa örmény mérnök munkáját dicsérik. A különböző örmény családok jórészt barokk stílusú házai kivételesen érdekessé tették a várost - e házak jó része még ma is áll - s néhány évtized alatt több templom is épült az örmény szertartású római katolikusok számára. 1723-ban a kis Salamon-templomot kezdték építeni, 1748-ban pedig a piaci nagytemplom alapjait rakták le. Szamosújvár virágzó erdélyi kisvárossá fejlődött. Hasonlóképpen Erzsébetváros és Gyergyószentmiklós is.

Lakosaik életéről, a városok történetéről köteteket lehetne összeírni. (Talán azok is elkészülnek egyszer.)

Most csak ennyit:

Szamosújvár városában az 1717-i tatár betörés kevés kárt okozott (ismét a tatárok!), a lakosok a szomszédos várban nyertek biztos menedéket. 1719-ben a város teljesen készen állott: fallal körülvéve, három kapuval ellátva. Igaz, többször leégett: az első nagy tűzvész károsultjainak listája fennmaradt 1728-ból, de tűzvész pusztított 1854-ben is. 1720-ban már 148 ház állott, 1735-ben pedig 219.

Mint ahogy az Erdélybe betelepedett összes örmény, a szamosújváriak is kiváló iparosok voltak, akik céhekbe tömörültek, és egész Erdélyben szabadon kereskedhettek. Az erdélyi örmények fontossága az ország kereskedelmi életében állandóan nőtt, az örmények jelentős tényezővé váltak, s ezzel már a hivatalos fórumoknak is számolniuk kellett.

Már Apafi fejedelem sok kiváltságot biztosított a letelepedőknek. Mária Terézia uralkodása alatt Szamosújvár szabadalmait több ízben is megerősítették, miután ez már korábban, I. Lipót és III. Károly idején is megtörtént. 1759-ben a szebeni országgyűlés Szamosújvárt szabad királyi várossá nyilvánította. (Erzsébetváros is megkapta e rangot.) II. József császár erdélyi utazása során Szamosújvárt is meglátogatta, ezután pedig új oklevelekben foglalta össze a város jogait (a város pallosjogot kapott, stb.).

Az erdélyi örmény lakosság gazdagodott, pozícióit megszilárdította. A sok hányatottság után, békés életet biztosító új hazájuk iránt szolidaritásból és lojalitásból lassan magyarosodni kezdtek. 1770-ben a magyar nyelvű társaság céljaira 3440 forintot adományoztak, 1805-ben 1000 forintot adtak a kolozsvári nemzeti színház felépítésére. 45 szamosújvári család szerzett magyar nemességet. Ahogyan krónikásaik írták, mintha azt akarták volna bizonyítani, hogy "ők még a magyaroknál is jobb magyarok".

Szamosújváron 1750-ben mintegy 430 örmény család mellett 20 magyar család élt, 1850 körül 2300 örmény, 680 magyar és ugyanannyi román élt a városban. Fejlődését mutatja, hogy a múlt század végén polgári fiú- és leányiskolája, nyolcosztályos gimnáziuma, katolikus és református egyházközsége, görögkatolikus püspöksége és papnevelője volt.

A második örmény központ Erzsébetváros lett. Ebesfalván (már az 1330-as években így fordult elő a neve, más nevei: Elisabetopole, Ibasfalau, Elisabethstadt), már az első bejövetelkor (1654-ben) sok örmény telepedett le, de ezek egy része visszavándorolt Moldvába. Később, 1685-ben telepedtek le itt többen, s ők építették fel Erzsébetvárost.

Az Erdélybe betelepedett örmények, különösen a kezdeti időben, elsősorban nem kereskedők voltak. Erzsébetvárosban bőrkikészítéssel, cipőgyártással foglalkoztak, szücs-, ötvös- és szabómesterséget űztek, de voltak köztük mészárosok és szappangyártók is. Szamosújváron szattyánt és kordovánt készítettek, mintegy húsz ilyen műhelyben évente 40 ezer darab kecskebőrt dolgoztak fel. Tímártársulat és több céh létezett, a város műhelyeiben szabók, szücsök, csizmadiák remekeltek. Később mind többen foglalkoztak kereskedelemmel, szét is szóródtak Erdélyszerte.

Sokan "portéka-árusok" voltak, ám nagyon jelentős volt azon örmény kereskedők ténykedése, akik hatalmas mennyiségű szarvasmarha hízlalásával, felvásárlásával foglalkoztak - ezt már moldvai tartózkodásuk idején is művelték -, majd azokat nagy csordákban hajtották nyugatra, Bécsig, sőt még távolabbra is.

Erdélyben a korábbi Szászörményes, Örményszékes, Örményes, Örmínyes, Örményszék és más helységnevek, valamint néhány városunkban fennmaradt épületek bizonyítják, hogy a magyarok honfoglalása után már létesültek örmény települések is a Kárpát-medencében, ám ezek jórészt kipusztultak. Jelentőségük pedig elenyésző a XVII. századi tömeges bevándorláshoz képest, amikor több ezer örmény talált itt új hazára.

E sokezer család, mintegy 10-12 ezer lélek genealógiája, leszármazási rendje, névetimológiája sok mindent elárul a beköltözés előtti időkről. A családok nevének egy része még eredeti, ANI-ból hozott örmény (vagy perzsa, arab, stb.) eredetű, sok név azonban a nyugat felé tett vándorút közben keletkezett, így az utolsó, moldvai állomáshelyen kapott ragadványnév, míg a magyaros családneveket már az erdélyi letelepedés óta viselik. Íme néhány, jórészt még ma is élő, létező család neve:

Eredeti örmény nevek:

Ágopcsa, Ávéd, Czetz, Donogán, Dzarug (Zárug), Gajzágó (Gághszako), Gámenczi, Issekutz Jagamas, Kirkósa, Meskó.

Török nevek:

Ájváz, Begidsán, Burgya, Publig.

Perzsa nevek:

Dobribán, Hurmuz, Szárokán.

Arab nevek:

Amirás, Kozocsa, Melik, Murádin, Nuridsán.

Lengyel nevek: Jakobovits, Voith.

Görög nevek:

Ákoncz, Alexa, Czirják, Eránosz, Miron, Petri.

Héber nevek:

Ábrahám, Dávid, Izsák, Márk, Tamás, Zakariás.

Román nevek:

(a moldvai tartózkodás idején "szerzett" ragadványnevek, legtöbbjük foglalkozásukkal, külsejükkel kapcsolatosak): Álbul, Ársintár, Bátrin, Blága, Brindzár, Burik, Csinás, Csobotár, Czárán, Dajbukát, Esztegár, Kápálb, Kroitor, Mindrul, Nyegrucz, Násztur, Kapdebó, Patrubány, Ládákuszopon, Vákár.

Magyar nevek:

Antalffi, Ágoston, Bányai, Biluska, Borbíró, Csákány, Császár, Fogarasi, Gergelyfi, Hollósi, Karátsonyi, Keresztes, Lászlóffy, Orosz, Ördög, Szentpéteri, Tarisnyás, Tüzes, Vastag.

(folytatjuk)

Lessing úrnak jelentem...

Nem divat könnyezni, manapság "kemények vagyunk" - tengerentúli módra.

Ráadásul ezt "nyomatja" szinte minden kereskedelmi tévé-csatorna (azok a csatornák, ahol csak a pénz számít), meg a közszolgálati csatornák (ahol ugyancsak nem számít semmi, csak a pénz). Persze, mindent megtesznek, hogy engem könnyekre fakasszanak. Ők maguk soha nem érzékenyülnek el, csak a nézettségi mutatót figyelik. Igazuk van, ebből élnek. A belénk szuggerált "kor szava" pedig az, hogy legyünk kemények...

Egy német költő, **Gotthold Ephraim Lessing** (1729 - 1781), a német színház alapjait rakta le és a művi, francia befolyástól igyekezett megszabadítani hazája színházát. (Ismertette és kedveltette a németséggel Shakespeare-t.)

De a germán merevség ellen is harcolt. 1766-ban nagylélegzetű, híres tanulmányt írt *Laokoon* címen. Ebben kifejti, hogy az ógörög világ (s így az ógörögök művészete) nem félt az érzelmek kinyilvánításától. Lessing példája a híres szoborcsoport, a Laokoon, amely a trójai főpap és két fia haláltusáját ábrázolja. (Az Iliász elbeszélése szerint ugyanis, mivel a főpap ellenezte, hogy a trójaiak bevontassák a falovat a városba - a görögök pártján álló Pallasz Athéné, Poszeidón tengeristen segítségével sárkánykígyókat küldött rá, amelyek őt és két fiát megölték.)

A híres Laokoon szoborcsoport - mondja Lessing - a kétségbeesést, a reménytelen halálküzdelmet ábrázolja: tehát hangsúlyozza - a görög művészet őszintén bevallta, hogy fáj valami. Hogy a szörnyűség fáj. Mert eléggé intelligens ahhoz, hogy bevallja a gyengeséget. A meglett férfi és két fia sír, megrendül, kétségbeesik...

Ephraim Lessing ezt állítja szembe a germán ideállal, ahol a fájdalom kinyilvánítása szégyen, hisztis gyengeség, és amelynek eszményképe a rezenéstelen arcú férfi. Amely szerint a gyengéd érzelmek csak női hisztéria, hiszen "a férfi nem sír".

Mai, tengerentúli eredetű "keménységideálunk" talán ennek az ősgermán konokságnak a folytatása, kiterjesztése. Sőt! Ma már nemcsak a férfi nem sír, a nő sem. Hiszen egyenjogú... legújabb "ideálunk" szerint a nő még kevésbé sír. Legyünk kemények...

1936 május 6-án érkezett New Jerseybe a világ legnagyobb léghajója, a német Hindenburg. Világgraszoló esemény volt, a new-yorki rádió egyenes adásban közvetítette. De a léghajó - lévén hidrogénnal töltve, amely szivárogni kezdett - kikötés közben egy szikrától felrobban és százfőnyi utas, valamint a személyzet szörnyethalt. Hírhedt baleset, sokszor hallottunk róla.

Nézem a dokumentum-filmet, amelynek képsorai alatt hallatszik az egykori, helyszíni rádióközvetítés. A riporter hangja elakad, megtörik, szinte belesír a mikrofonba, bocsánatot kér a hallgatóktól:

"Kérem, értsék meg, ilyen iszonyat láttán nem lehet mit mondani..." - aztán nincs tovább közvetítés. A riporter nem tud hűvös-izgalmasan beszélni. Megdöbbenek.

Uramisten, hová jutottunk hat-hét évtized alatt? A harmincas években még a riporter is bevallotta az érzelmeit... **Most pedig...?** Most pedig...

Még aznap este beszámol a kereskedelmi tv-csatorna híradója egy szörnyű, augusztusi, ausztriai balesetről, amikor a tizenévesekkel teli autóbust elkaszált egy kamion. Néhányan a felismerhetetlenségig összeroncsolódtak, a megmenekült srácok pedig ültek bambán, üres tekintettel és pszichológiai kezelésre szorultak, olyan sokk érte őket. Napiak az efféle hírek. Sóhajtunk. Tovább csináljuk dolgainkat. Vagy mégsem?

A kereskedelmi híradó híresen kemény műsorvezetője, a fiús, divatos, nyomulós nő mondat közben, amikor azt olvassa, hogy az életben maradtak csak ültek és értetlenül nézték társaik roncsait...nos, a nyomulós, kemény nő nyel egyet, alig érezhetően **elcsuklik** a hangja. Jelentem, Lessing úr, van remény!

dcs

Magyarörmény nemzetközi kulturális napok Budapesten 2000 szeptember 29 - október 1

A rendezvény szervezője:

Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület, 1015 Budapest, Donáti u. 7/a
Társrendező: Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása és az
Armenia Örménymagyar Baráti Társaság, Kolozsvár

Fővédnökök:

Dr. Paskai László bíboros, Budapest-Esztergomi érsek
Dr. Visy Zsolt a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma kulturális helyettes államtitkára

"A 300 éves örmény szertartású római katolikus egyház és közösségei Magyarhonban régen és ma"

az előadók Magyarországról, Erdély különböző régióiból és Bécsből érkeznek

1. nap (szeptember 29, péntek)

Helyszín: IX. ker. Dési Huber István Művelődési Ház (IX. ker. Toronyház u. 17/b., a Pöttyös utca metróállomásnál)

8.45 - regisztráció

9.00 - a konferencia megnyitása

9.15 - től előadások, max. 20 perces időtartammal, 12.00 óráig

12.00 - sajtótájékoztató és címerkiállítás megnyitása (*Örmény származású magyar nemesi családok címerei*)

13.30 - konferencia-előadások 16.00 óráig

Helyszín: II. ker. Marczibányi téri Művelődési Ház (II. ker., Marczibányi tér 5/a)

18.00 - kiállítás megnyitása: *Velünk élő kultúrák: Örmények*

rövid kulturális műsor

Könyvbemutató és könyvvásár

1. Gudenus János József: *Örmény eredetű magyar nemesi családok genealógiája*
(millenniumi kiadvány, kiadó: Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület)

2. A II. konferencia kötete: *"Az erdélyi magyarörmények társadalmi szerepe, örménykatolikus egyháza és identitástudata régen és ma"* (Szamosújvár, 1999 november 20-21., kiadó: Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület)

2. nap (szeptember 30, szombat)

Helyszín: IX. ker. Dési Huber István Művelődési Ház

9.00 -14.00 - a konferencia előadásai és zárása

Helyszín: XI. ker. Budai Fonó Zeneház, Sztregova u. 3.

16.00 - *Csongrádmegyei örmények, 1848-1849* című kiállítás megnyitása,

16.30 - emlékműsor *1849 október 6. Arad* címen

Ünnepi szónok: Lászlóffy Aladár

Közreműködik: Sebesi Karen Attila színművész (Kolozsvár), dr. Sebesiné Panieva

Nina zongoraművésznő (Kolozsvár), Dinnyés József gitárművész, daltulajdonos

3. nap (október 1. vasárnap)

Helyszín: V ker. Kossuth tér, Parlament X. kapu

9.00 - a Szent Korona látogatása

Helyszín: Budapesti Örmény Katolikus Templom (Budapest, XI. ker. Orlay u. 6.)

11.00 - örmény szertartású római katolikus szentmise, közreműködik a Bécsi Mechitarista Rend, valamint a szamosújvári örmény katolikus egyházi kórus

Zártkörű fogadás és kulturális műsor a plébánia tanácstermében Az örmény múzeum megtekintése a plébánia épületében

A rendezvény zárásaként a külföldi vendégek számára autóbuzos városnézés, majd este zártkörű vacsora egy dunai hajón.

Szeretnénk bemutatni az erdélyi örmény gyökerű emberek hazai közösségét - amely Európában talán legrégebbi - , amelynek tagjai, bár ősi nyelvüket elvesztették s magyar anyanyelvűekké váltak, gyökereikre büszkék, egyházukhoz, hagyományaikhoz, kultúrájukhoz hívek, jogaikhoz kitartóan ragaszkodnak.

A konferencia értékét különösképpen növeli az előadók névsora. Ezt nem az előadások elhangzásának sorrendjében, hanem szoros ábécé szerint közöljük:

Ajtony Gábor, a Csíkkörzeti Szentháromság Alapítvány elnöke, Csíkszereda

Bálintné Kovács Júlia, az Armenia Örménymagyar Baráti Társaság megbízott elnöke, Kolozsvár

Dr. Benedek Katalin, művészettörténész, Budapest

Bogdánffy Botond, Torda

Budai Merza Pál, Brassó

Calinescu János, az Örmény Alapítvány elnöke, Erzsébetváros

dr. Csordás Eörs, protonotárius, kanonok, prímási irodaigazgató, Budapest

dr. Enyedi Sándor, Budapest

Fancsali János, zenetörténész, EÖGYKE elnökségi tag, Budaörs

Vahan Hovamigian, mechitarista szerzetes, az Orlay utcai templom plébánosa, Bécs

dr. Issekutz Sarolta, az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület elnöke, Budapest

Joikits Attila, tanár, Szilágysomlyó

ifj. Kabai Ferenc, református lelkész, Szamosújvár

Kalamár György, Sepsiszentgyörgy

Király Emőke, Armenia Örménymagyar Baráti Társaság, Siménfalva

Kiss Ferenc, tanár, Dész

Kruzsnyiczky Keller Rozália, Armenia Örménymagyar Baráti Társaság, Kolozsvár

Lászlóffy Aladár, író, költő, Kolozsvár
Lengyel Mária, Szamosújvár
Lukács Mária Erzsébet, a Tarisznyás Márton Múzeum igazgatója, Gyergyószentmiklós
Miklósi Sikes Csaba, múzeumigazgató, Sümeg
Murádin Jenő, művészettörténész, Kolozsvár
Murádin László, Kolozsvár
dr. Sasvári László, tanár, EÖGYKE elnökségi tag, Budapest
Sebesi Karen Attila, Armenia Örménymagyar Baráti Társaság, Kolozsvár
dr. Simon Istvánné, az Oltáregylet elnöke, Gyergyószentmiklós
dr. Száva T. Sándor, Bécs
Tarisnyás Csilla, a Pro Armenia Alapítvány elnöke, Szamosújvár
dr. Visy Zsolt, kulturális helyettes államtitkár, Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma,
Budapest

„Napló”

(harmadik, befejező rész)

Wertán Zsolt folyamatosan jegyzeteket készített az 1999-es erdélyi barangolás résztvevőjeként. A barangolóra tömegesen rászakadó élményeket, információkat rögzítette. "Naplójának" utolsó részletét közöljük, rövidítésekkel, hogy aztán idővel követhesse az újabb, az idej utazás naplója.

Kérjük olvasóinkat, olvassák azzal az odaadó figyelemmel a szerző jegyzeteit, ami olyan írásnak jár, amely nem ragad meg az általánosságok szintjén, hanem apró, részletes, bár töredékes konkrétumokat rögzít.

Gidófalva (Ghidfalau) - itt született Czetz János. A polgármesteri hivatal falán lévő emléktáblát megkoszorúztuk. Árkoson háltunk, Szentkereszty báró egykori kuriájának parkjában állnak az épületek, hangulatos növényzettel körülvéve. Kis híd, mindig nyitott, kovácsoltvas kapu, újabb kőfal, újabb, szépmívű kovácsolt kapu: aztán a szebb napokat is látott kastély: méltatlanul ismeretlen ékszerdoboz. Ha az európai turistaforgalom erről s a többi, erdélyi csodáról tudna!

Székelyzsombor (Jimbor) - itt született Nyíró József író, aki először katolikus pap volt, aztán az egyházi rendből kilépett és megnősült. (Székelyzsombor, 1889 - Madrid, 1953). A Homoród vize a Hargitában ered, a Hargita a magyarörmények II. Ararátja.

Homoród, szász erődtemplom, freskómaradványokkal. Hatalmas tornya, két bástyája, épületei megmaradtak.

Kőhalom (Rupea, Repe) - itt született László Gyula történész, a kettős honfoglalás elméletének kidolgozója. Itt volt először bíró dr. Issekutz Sarolta édesapja. A vár körül hármaskőfal.

Fehéregyháza (Albesti) - Bemnek 4 ezer katonája volt, az oroszoknak 16 ezer. Petőfi Bem parancsára csak a Sárpatok hídjáról nézhette a csatát. Itt, az Ispánkútnál látták utoljára. Haller Lujza emlékhelyet készített: Muzeu Petőfi. 800 honvéd esett el akkor. Trianon után Segesvár óvárosából Kiskunfélegyházára menekítették a Petőfi-szobrot, pótlására Kiskunfélegyháza közössége megbízta Máthé István csongrádi szobrászt, aki el is készítette az új Petőfi-szobrot. Tavaly nyáron szállították harangzúgás közepette Fehéregyházára és felállították az emlékhelyen. A balkezes, vékonyka, egyenes tekintetű, széparcú Petőfi! A miénk... Az emlékhely az egyik tömegsír mellett létesült. Koszorúzás, szavalatok. A szomszédban szép vonalú unitárius templom épül.

Segesvár (Sighisoara, Schassburg) - a régi történet szerint a hammelni patkányfogó hozta ki onnan a gyermekeket idáig, ezek az erdélyi szászok. A kurucok elfoglalták Segesvárt és a bástyák zömét felrobbantották. Buda után ez a második legnagyobb, lakott vár. Itt született a vértanú, Apor Vilmos püspök. Gótbetűs sírkövek a Börtönbástyánál. A Kolostortemplom mögött a Fegyverkovácsok bástyája, fent a Várban a régi Vármegyeháza, előtte, a Szabadságharcos szobra helyett sablonos Petőfi-mellszobor, Romulus Ladea műve.

A Drakula szülőháza (Vlad Tepes). Segesvár második legnagyobb temploma a reformáció óta evangélikus, itt vannak az istentiszteletek, mert a várbeli, gyönyörűt éppen restaurálják, javarészt német pénzen. 39 darab, nagyjértékű, anatóliai hálaszőnyeg. A Szarvasházat is restaurálják, itt szállt meg Szendrey Júlia, amikor a csatamezőn férje után kutatott. A 170 fokos Schülertreppe (diáklépcső) fedett, hogy ostrom idején is nyugodtan járhassanak iskolába. Kis katolikus templom, udvarán Apor Vilmos szobra.

A megyesi úton, a Küküllő völgyében megyünk Erzsébetváros felé. Dánoson fallal kerített, zsindeyes templom.

Erzsébetváros (Dumbraveni, Elisabethstadt) - az örmények 1670-ben települtek ide, katolizáltak. A kistemplomot kinőtték, 1740-től építették a nagy, kéttornyút. 1701-ben Mechitar apát megalapította a mechitarista rendet. A templom csúcsára 1783-ban került fel a kereszt, a Küküllő felé eső sisakgömbbe két adománylevelet és az örmények történetét zárták be. 1790-ben gróf Batthyány püspök áldotta meg. Issekutz Antal főbíró idejében szentelte fel az oltárokat Karátsonyi János főesperes, aki 50 éven át gyűjtött és szervezte az építkezést. A baloldali torony tetejét az I. világháború után egy vihar letépte.

Indulunk **Berehalom** felé. Messziről látszik a jobb napokat is megélt, elhagyott szász erődtemplom és védműrendszere: a világörökség listájára került. Az óriási értéknek nincs igazi gazdája, a látogatók pedig rongálnak és szennyeznek, a felbecsülhetetlen értékű freskókon karcolások, bevésések, firkálások. Hatalmas ablakok, világos a templom, gyönyörű szószerk, padok... A mennyezetén évszám: 1633. Igen szép szárnyasoltár. Valaha az erős lejtőket is művelték, látszik a teraszok nyoma, éppen virágzik az élő aranyvessző, a hajdani lépcsős művelés nyomán aranysárga csíkokat fest a dombokra.

Medgyes (Medias) - gyönyörű, későgót Szent Margit templom, vaskos tornyát utólag két emelettel magasították, ettől az alapja megsüllyedt, a torony elferdült. Sok országgyűlés helyszíne, Báthory Istvánt itt kérték fel a lengyelek királyuknak. Szép, szász város, akár Nagyszében, csak gondozottabb.

A Maros völgyében haladunk. Látszik a marosradnóti várkastély négy bástyája. Balra, messzire a **Tordai hasadék**. **Torda**, frissen helyreállított, fehér református templom. A cementgyár mindent elszürkít. 1567-ben itt kiáltották ki a vallásszabadságot.

Az Aranyos vize.

A sóbányát nem művelik, légúti betegségeket kezelnek benne. Hasonló gyógyértékű Parajd és Kárpátalján Aknaszlatina.

Végre jó úton futunk, felérünk a Feleki-tetőre, alattunk Kincses Kolozsvár esti fényei.

Tordaszentlászlón az előre lekötött szálláshelyekre érkezünk.

Magyarfenes: jóhangulatú, finom vacsora és rövidke búcsúest. Dr. Szarka György úr és előzőkeny buszvezetőnk, Zoltán úr meglepetésül egy-egy Millenniumi Szent István emlékérmét kap.

Reggel vissza a főútra, **Gyalu** felé. Várkastélya János Zsigmondé volt (innen, Izabella királynétől) szöktette meg Bornemisza Gergely Vicuskát). A kastély nem látogatható, csökkent képességűek élnek benne.

Körös forrása, barlangszerű hely - Nagyváradig szép folyócskává növekszik a víz.

Kalotaszeg - Kós Károly az ismerője és ismertetője. Kő- és faépítkezés. Körösfő főutcáján népművészeti árusok. A domboldalon az erődített, fehérfalú, zsindeyes templom, tornyán a

négy fiatorony. Az 1896-os budapesti Ezredéves Kiállításon lett híres a kalotaszegi varrottas, divattá vált, ez segítette az itteniek anyagi gyarapodását.

Tovább, a 60-as úton. A jobboldali domb a "Riszeg tető": amikor a sok henye boroszlán tavasszal virágozik, erős illatától el lehet bódulni, "riszegülni". Májusonként "Riszeg teteji majálist" tartanak

Bánffyhunrad a Kalotaszeg legnagyobb települése. A katolikus templom reformátussá lett. 1661-ben zsoldosok felégették, az újjáépítéskor készült a kazettás mennyezet és a négy fiatorony. A facsillárok az itteni kopjafaragók kezét dicsérik. Bánffy Farkas birtoka volt, ő a kriptában nyugszik, de végakarata szerint oda senki sem léphet be.

"Kossuth koszorúja" - üveges vitrinben - ugyanis temetése idején jelképesen itt is eltemették és a koszorút megőrizték. Bánffyhunrad után a cigányvajda és családtagjai módos, díszes, csillogóan bádogozott palotái.

Csucsá - Ady a Boncza-birtokon élt Bertuskával, Csacsinszkából lett a Csinszka. Amikor Goga Octavian megvette a birtokot, vigyázott az Ady-féle tárgyi emlékekre, halála után viszont a felesége mindent eltüntetett.

Balra a Sebeskőrös, már beletorkolt a Kalota és a Dragán.

Erős kapaszkodó a Királyhágóra, gyönyörű táj, ezen túl a váradi medencébe érünk.

Nagyvárad - Szent László városa, a püspökséget ő költöztette ide Biharból. A törökök lerombolták a templomot, 30 évvel később újjáépült, székesegyházi rangja van. Báthory és I. Rákóczi György is váradi kapitány volt, mielőtt fejedelemmé választották.

A Körösmenti Párizsnak sok szép, szecessziós épülete van. Itt született Szigligeti Ede (Szathmáry néven), Ady is nagyon szerette, itt ismerkedett meg Brüll Adéllal, Lédával. A Református Püspökség Egyházi Múzeumában működő Kiss Stúdióban élvezetes, magas művészi színvonalú Ady-előadáson voltunk.

Köszönjük vezetőknek, dr. Szarka Györgynek a sok élményt nyújtó kirándulást, a magyarázatokat, amelyek segítségével a "Napló" készült.

(vége)

Magyarörményközi pillanatok Almádiban

Augusztus 12-én szerényen, de vidáman folytak a tárgyalások...

Nem természetünk a nagyhangú "horgászbeszámoló" stílusa, ezért a hangzatos, nagyzó megoldásokat, a csillogást is mellőzzük beszámolóinkban. Azaz: mellőzzük azt a lehetőséget, hogy Balatonalmádi polgármesterének és más előkelőségeinek oldalán totál-fotót csináltassunk, csakhogy aztán közölhessük is. Az éppen arra vetődött szomszéd "hogyan vagyunk, hogy vagyunk" - féle élénk érdeklődésének sablonjait viszont tálalni fogjuk.

Nem áll szándékunkban olyan, merész történelmi újításokat közölni, amelyek szerint - a magyarörmény körökben jólismert - örmény vándorút geográfiai-topográfiai elemekkel "módosul": hogyszongya, a moldvai vajda által elviselhetlenné tett létfeltételek elől menekülő örmények egy része a lengyelországi Besztercére vonult volna, hogy azután az ott élő szászok - tartva a konkurenciától - **onnan** üzték volna el őket, 24 órás határidővel.

Hogy a *lengyel Bistritában* (ejtenéd: bisztrica) ki s mit művelt, s hogyan üzték el onnan őt a szászok, nem lehet témánk, lévén a "Bisztrita" Beszterce román írásmódja s lengyel földön ilyen nevű helység még máig sem létezik. Létezik egy Bystryca Klodzka nevű helység Sziléziában, délnyugat Lengyelországban, meglehetősen s nagyon távol Erdélytől, de ott - tudomásunk szerint - soha örmények meg nem telepedtek. (A szerző utólagos engedelmével egy helyesbítés, "almádi-hangnemben": esetleg egy örmény származású lókereskedő telepedett meg Bystryca Klodzkában, aki eljátszotta lóversenyen a lópénzt és nem tudott

továbutazni, így aztán ott maradt. Ott is hunyt el, a vasútállomás melletti harmadik házban és a fejfájára azt vésték, hogy "béke poraira, helyre, tétre, befutóra" - a szerk. megjegyzése.) Nekünk azonban semmi közünk a Lengyelországban (pontosabban: Lembergben, lásd Lwów, illetve Lviv, keresd Ukrajna térképén) letelepült s onnan Gherlába vonuló örményekhez, rokoni kapcsolatainkat leszámítva fentemlített (és szászok által elűzött) örmények nem Gherla falucska, hanem a tőle különálló gherla-i uradalom területén telepedtek le, amelyet hosszú időre béreltek a földbirtokostól. Később megvették s csak ezután kezdték el örmény mérnök irányításával Armenopolist építeni: nem Gherla falucska helyén. (!)

Mindezeket "Schóder Amália" feltűnést keltő szavai juttatják eszembe.

Miss (vagy Mrs.?) Sóder úgy tudja, hogy Erdélyben máig Szamosujvárott él a legtöbb magyarul beszélő örmény. Augusztus utolsó napjaiban arra felé barangolván Murádin Antaltól megtudtuk, hogy Szamosujvárott jelenleg 20 férfi, 40 nő és 8 gyermek él teljesen örmény családban, a vegyes családokat, leszármazottakat is figyelembe véve alig 150-en, ha vannak. Mit szól ehhez Lázár Alfréd, a gyergyószentmiklósi örmény közösség világi főgondnoka, egyháztanácsosi elnöke?

Az ő nyilvántartása szerint ugyanis, a vegyes leszármazottakat is figyelembe véve Gyergyószentmiklóson és közvetlen környékén többszáz magyarul beszélő örmény él (néhai Fogolyán atya 1997-es szóbeli közlése szerint közel 600).

S mit nem tettünk s tehetünk még? Például nem változtatjuk meg a neveket, bármilyen nagy divat is ez manapság. (Például: lévén a *Benedek-porta* vendégei, nem írunk Ben Endek-portát, mint amikor valaki az *Esztegar-ból* Esztergárt csinál.) Végülis Schóder Amáliának csak egy ókori mondást küldhetünk: ha hallgattál volna, bölcs maradtál volna.

Miután tehát minderről nincs szándékunkban beszélni, meg kell említenünk érdemleges tájékoztatás gyanánt, hogy Balatonalmádi rohamléptekkel fejlődik. Mindenütt német szót hallani, autóban, gyalogosan, kutyával, strandra menet...

Az állomás mögötti szuvenir-pavilon gömbfából faragott kerti berendezéssel bővült, a Tulipán szálló pedig Mc Donalds néven kicsinosult. Néhány méterenként valuta-árfolyam-táblák bizonyítják az almádiak élelmességét (US-dollárt 20 forinttal a budapesti kurzus alatt váltanak).

A Balaton és a vasútállomás közötti park sétány-jellege most is vonzó környezet. A parti úton nyüzsgés, lengyel és szlovák autóbuszok, gépkocsik, gyalogosok. Egy türelmetlen német autós hátulról ránk dudál. Otthon érzi magát.

Na, végre a Benedek-porta.

Itt meg mi érezhetjük otthon magunkat. A lábasház tövén többen harci táncot járnak mindenféle pálinkás-butykosok körül s élénken integetnek az érkezőnek.

Lapszerkesztőnk sportosan szilfid körvonalai látszanak (alig), majd Sarolta kerül elő tordaszentlászlói pálinkával. Éppen csak üdvözlöm a háziasszonyt, Benedek Katit és máris abból (vagyis a tordaszentlászlóiból) kérek.

A társaság gyarapodik, Szongothék friss szőlővel köszöntenek be, a hőségben remek a háziak (Lukács Józsi által gondozott s szedett) körtéje is. Saroltáék úszni indulva invitálnak.

- Megyek - kiáltom, aztán Csabával még vagy két órán át váltjuk a világot, felöltözve. Aztán mégis nekivetkőzöm. A stégen Fancsali János vitézül mártogatja magát a hónaljig érő vízbe. Aztán visszakísér valakit a kertbe: "Jövök!" - mondja. Egy óra múlva én viszem vissza a ruháját. Hiába, belefeledkezett a társalgásba.

Közben elkezdődik a flekken misztériuma. Jenő mesterien fujtat a hajszárítóval és igyekszik mindannyiunkat elárasztani a füsttel. Menekülünk a stégre, Fancsalit a neje biztatja a víz felé, Csaba nádszárból húsz centis szipkát igyekszik faragni magának.

A 2000. évi Balatonalmádi Benedek-telki Millenniumi Kulináris Gyönyörök. Tartalmas ünnepség ez. A mesterien előkészített s készített flekken mellé jár Sarolta történelmi kovászos uborkája, fűszeres mártás, saláta. A sort a háziak finom almáspitéje zárja. Ismét

élénk beszélgetés: zavartalanul és megzavarhatatlanul jól érezzük magunkat. Így foglalhatom össze az immár hagyományossá vált Benedek-telki összejövetelünk idén is sikeres eseménysorát. Köszönet érte a Benedek-családnak, Katinak és az Issekutz-csapatnak.

Hanusz Gyula

Dávid József

Felejthetetlen kirándulás

Immár negyedik alkalommal szervezett egyhetes társasutazást Millenniumi Barangolás Erdélyben címmel az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület.

Indulás Budapestről augusztus 25-én. Hol is kezdjem a beszámolót, hogy csak a legcsodálatosabb élményekről szóljak?

Ahogy Ártándnál átléptük a határt - a sokunk által már jól ismert Gyuri "bácsi" nemcsak Erdély kultúrkincseiről beszélt, hanem a legkisebb faluról, patakocskáról is, ahol áthaladtunk. Első állomásunk Nagyvárad - amelyet nagy költőnk, Ady Endre egyik versében "Peceparti Párizs"-nak nevez.

A Pince Színház vendégei voltunk, ahol Kiss Törék Ildikó művésznő olyan szívet-lelket simogató érzésekben részesített, "Árva Bethlen Kata" életábrázolásával (Kocsis István feldolgozása révén), hogy még a férfiak szemében is könny csillogott... Magyarfenesre érve, Csányi Éva kisvendéglőjében pazar vacsora várt, majd a szomszédos községben, Tordaszentlászlón patyolat tiszta, fürdőszobás házakban volt szállásunk.

Másnap számos látnivalón túl - sokaknak - Almásgalyán (másfél órás gyalogtúrával) a "Sárkányok kertje" volt nagy élmény.

De tovább: Wesselényi-kastély, templomok, - köztük Árpád-koriak -, csodálatos tájak, majd vissza az első napi szálláshelyünkre.

A harmadik nap kiemelkedő eseménye: "zarándoklat" Érmindszentre, Ady Endre szülőházához. Ünnepségek, koszorúzás. Ezután a világhírű tordai sóbánya, majd Segesvár ... Székelykeresztúr és Bögöz. Ez utóbbi falucskában az Árpád-kori templomban a restaurálások során "előbújt" eredeti freskókban sajnos csak rövid ideig gyönyörködhattunk, mert várt ránk szívet-lelket melengető élményeink csúcsa: zetelakiak testvéri forró ölelése. De nemcsak ölelése, hanem a legújabb székely kapun átlépve - egy tágas udvaron - népviseletbe öltözött gyerekek kultúrműsora (ének, szavaltatok, furulyaszó).

Oh Istenem!

Az a gyönyörű, ízes magyar nyelvünk, amely a gyerekek ajkáról röpdösött, a megcsönkített anyaországunkban is példakép lehetne...

A negyedik nap autóbuszunk Béla "bácsi" biztonságos vezetésével az erdélyi "kacifántos" utakon Csíkszeredára, majd a Szellő-tetőre tartott (Gyimesbükk), s az ezeréves magyar határon kötött ki.

Majd Csíkszépvíz községbe ereszkedett, ahol - ugyancsak felejthetetlen - találkozás: ölelés, ünnepi köszöntők, ének és pohárcsengés székelyföldi örmény testvéreinkkel...

Innen vissza Zetelakára, ahol - az említett nagy udvar színpadán - remek cigányzenére, ifjú párok, természetesen népviseletben, ropták a táncot...

Hogy aztán este a szállásadók - többfogásos - vacsorája után milyen baráti beszélgetések folytak, arról megint csak oldalakat lehetne írni.

De lépünk tovább.

Ha már a Hargita lábánál tanyázunk, induljunk fel a majd 1800 méter magas csúcsra is, és gyönyörködjünk a magasból az alattunk hullámzó erdős rengetegben, ahol a nagy festő, az ősz már húzogatta színes festéke mártott ecsetjét.

Hazatérve - Zetelakára - a székely vendéglátók tovább tetőzték a "csodát", a kézműves mesterségek bemutatásával (kötélverés, fafaragás, fonás, szövés, kürtöskalács- és kenyérsütés, tájházberendezés, stb.) és a szálláson elköltött vacsora után tábortűz, zene, tánc, ének...

Oh Istenem!

Hol van, melyik a legszebb szavunk a meleg, testvéri, szívélyes székely falu népének dicséretére?!

De sajnos - innen másnap - "szekerünk rúdja" már hazafelé állt...

Korond! A fazekasok, szőttesek és kézi varrottasok világhírű csodafalva, utcahosszan a szebbnél-szebb dísz tárgyak kilométeres - elbűvölő - kirakata... Nemcsak gyönyörködésre kész tet, hanem "zsebbenylásra" is, mert hiszen emléktárgyakat, ajándékokat, Erdélyből - főleg innen - érdemes hazavinni...

De szól a "csengő" - tündér Nagyasszonyunk, egyesületünk elnöke, utunk nagyszerű szervezője: dr. Issekutz Sarolta férje - Jenő kezében, aki végig filmezte, fotózta utunkat és meggyünk tovább. Szováta, Pusztakamarás (ez utóbbi falucskánál tisztelegtünk a nagy erdélyi író, Sütő András szülőházánál), majd - további utunkon - a világgá űzött Wass Albert emlékhelyeinél és Tamási Áron sírjánál.

Szamosújvárra, az Erdélybe települt örménység hajdan épített, szép városába érkeztünk.

A csodálatos örménykatolikus templomban való gyönyörködés közben bámulatunk csúcspontja: a Rubens kép (Krisztus levétele a keresztről), amit a templom oldalkápolnájában őriznek, s amelynek évszázados hányattatásáról több tanulmányt írtak...

Innen indultunk újból Magyarfenesre, ahol - a már említett vendéglőben - volt a búcsúvacsora, aztán pihenés első szálláshelyünkön...

Pihenés? Az Aranyos völgyén hazafelé - egy helyen megállva - a Rozsda-szakadékhoz már a társaság fele sem tudott "felkapaszkodni".

Nem röstellem bevallani, hogy én, hazatérésünk után négy nap múlva is, remegő kézzel írom e sorokat, mert még mindig a felejthetetlen élmények, látványok villognak körülöttem...

Dehát villogjanak is, amíg csak élek, és ugyanezt kívánom mindazoknak - barátaimnak, testvéreimnek - akik részt vettek ezen a felejthetetlen, csodálatos erdélyi utazáson...

Híradó

A Fővárosi Örmény Klub szokásos klubestje 2000. szeptember 21-én lesz a Magyarok Házában, Budapest, V. kerület, Semmelweis u. 1-3. alatt, a Zeneteremben.

Keressük azokat, akik bármit is tudnak a Jerinkás-család valamelyik ágáról! Az utolsó nyom: Pócs Istvánné Jerinkás Erzsébet - Bánffyhunrad (Kalotaszeg), 1940-es évek. Esetleges jelentkezésüket, segítségüket előre is köszönjük: Zsebők Csaba és családja, telefon: 214-1109.

Folytatjuk a gyűjtést a gyergyószentmiklósi, és az erzsébetvárosi templom felújítására! Kérünk mindenkit, támogassa ezt a fontos célt, műemléktemplomaink megőrzését. Az adományokat az impresszumban (a lap végén) közölt címen (az EÖGYKE székhelyén) és bankszámlán is el lehet juttatni.

A szamosújvári plébánia tájékoztatása szerint Rubens festményének megtekintése:

- általában szentmise előtt és után
- vasárnap d.e. 10-11 óráig
- kedden du. 17-18 óra között

Ha ettől eltérő időben kívánják csoportok megtekinteni, azt előre jelezzék az Örmény Katolikus Plébánián, Gábor testvérnél (Bakó István Csaba plébános). Levélcím: R-3475

Gherla Prohia Armeano Catolica Str. Stefan cel Mare Nr. 5., jud. Cluj, telefon /fax: 00-40-64-241-916).

Akinek az ARMÉNIA magyarörmény időszaki szemle alábbi számaiból hiányzik, minimális térítés ellenében megkaphatja az EÖGYKE székhelyén.

Fogadónap: minden szerdán 16-18 óra között, Budapest, I. Donáti u. 7/a.

1997/5. (19.) szám,

1998. évi 1-4 (21-24-ig) szám,

1999. évi 1-5. (25-29-ig) szám

Az EÖGYKE székhelyén (Budapest I. Donáti u. 7/a) megvásárolható Avedik Lukács Erzsébetváros monográfiája c. műve (1896, Szamosújvár) fénymásolt kivitelben, 2 ezer Ft-ért. Ugyanitt kapható a Szongott-sorozat (Szamosújvár monográfiája) reprint kivitelű, utolsó kötete, A magyarörmény metropolisz (1901, Szamosújvár) 1.500 forintos áron, illetve a megjelent Szongott-kötetek

dr.: Száva Tibor Sándor A csíkszépvízi Száva-család története c. családmonográfiája, a Száva- és a Zakariás-család leszármazási táblázatával.

Ugyanitt az I. egyházi konferencia anyaga "Az örmény katolikus Egyház története és művészete" címen. (A konferencia Budapesten, 1997 november 20-22-én zajlott. - A kötet az Erdélyi Örmény Múzeum sorozat 2. darabja, megjelenését a budapesti II. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzat, valamint a BÖKÖT - Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása - támogatta.)

Szomorú szívvel tudatjuk, hogy 2000. július 5-én, 53 évesen váratlanul elhunyt **Vikol János**. Hamvasztás után augusztus 1-én búcsúztatták a Farkasréti temetőben. (Vikol Jánosné, 1026 Budapest, Nyúl u. 20.)

Szervátiusz Tibor "Boldogasszonykő" című, carrarai fehérmárvány domborművét augusztus 19-én Győrött felavatták. A millenniumi év alkalmából Győr megyei jogú város Önkormányzata és a Győri Püspökség állította a millenniumi kormánybiztos támogatásával.

Köszöntőt Balogh József győri polgármester mondott, az alkotást Rockenbauer Zoltán úr, a nemzeti kulturális örökség minisztere avatta fel, és dr. Pápai Lajos győri megyéspüspök áldotta meg. Az ünnepségen a győri bazilika Palestrina-kórusa, a helybeli Határőr Igazgatóság, a Honvédség Győri Helyőrségi Parancsnoksága és a Városi Rendőrkapitányság díszegysége is részt vett.

Az utolsó pillanatban érkezett!

Megtisztelő meghívást kapott az EÖGYKE elnöke, dr. Issekutz Sarolta. A meghívó fac simile formában látható a jobb oldalon (33. oldal), az eredeti olasz szöveg fordítását pedig itt közöljük:

"Örmény Mechitarista Kongregáció

Meghívó) (kézzel odaírva)

Szeretettel meghívjuk Önt az Örmény Mechitarista Kongregációnak három évszázados fennállása alkalmából rendezett ünnepségre, amely 2000. szeptember 9-én 18.00-kor kezdődik a velencei Szent Márk bazilikában és 2000. szeptember 10-én, vasárnap 15.30-kor

fejeződik be a velencei Szent Lázár szigetén lévő örmény apátsági templomban. Részvételét előre is köszönjük.

Főapátság (kézzel hozzáírva: és P. Vahan Hovagimian CMV)

A háromszáz éves évforduló alkalmából rendezett ünnepség kétnyelvű (örmény és olasz műsorának szövegét rövidített fordításban közöljük:

Az Örmény Mechitarista Kongregáció háromszáz éve 1700-2000

Szeptember 8., péntek

Szent Lázár sziget - novíciusok avatása, szentmise örmény szertartás szerint

Szeptember 9., szombat

A Szent Márk székesegyházban örmény szertartású szentmise, celebrálja a Mechitarista Kongregáció apátura, páter Ella Kilaghbian - közreműködik Berj Zamkochian orgonaművész és a Bostoni Szimfónikusok

Szeptember 10., vasárnap

a Szent Lázár-szigeti hivatalos ünnepségek

örmény szertartású szentmise, a "Mechitar Vardapet Szebasztazi alapító" című kiállítás megtekintése, majd előadások következnek, amelyeket: dr. Agopik Manoukian, az Olaszországi Örmények Szövetsége elnöke, Vartan Oszkanian örmény külügyminiszter, és Ella Kilaghbian atya, az Örmény Mechitarista Kongregáció főapátja tart. Végül: Berj Zamkochian orgona-hangversenye.

Természetesen dr. Issekutz Sarolta és Rudán László (mint az EÖGYKE kétfős delegációja) eleget tett a megtisztelő meghívásnak. A tapasztalatokról októberi számunkban tájékoztatunk. *A fentiekkel kapcsolatban lásd lapunk utolsó oldalán az információt!*

Családriport

Riporter: Gönczi Edit gyógyszerésznő 1999. december Egrestő. **Riportalany: Falk Katalin** édesanyja

(Ma, 1999. december 15-én készítem a felvételemet. Az Erdélyi Örmény Közösség számára szeretnék egy interjút venni édesanyámmal, akinek ágán én magam is örmény származású vagyok. Szépnagyanyám volt örmény és édesanyám még nagyon jól emlékezik az elődök történeteire, elbeszéléseire, sokszor esett szó a családban is származásról, és arról, hogy ki mennyiben tartozik ehhez a közösséghez.

Remélem, hogy most már a felvevő készülék is beállott a maga sorába, úgyhogy remélhetőleg regisztrálja azt, amit én most felmondok.

Egrestőn, a Gönczi családnál vesszük fel a következő interjút.)

Gönczi Edit: Édesanyám, a Gyula bátyám diplomájával össze van csomagolva az a Falk Kristóf portré, amelyiket a múltkor mutattál nekem.

Édesanya: Igen.

Gönczi Edit: Hol találom meg?

Édesanya: A szekrényben van, a ruhásszekrényben, a fal felől.

Gönczi Edit: Igen. Ez a Falk Kristóf a rokonságunk örmény ága volt, illetve a....

Édesanya: Hát a nagyanyám anyjának a testvére volt.

Gönczi Edit: A nagyanyán anyjának az örmény...

Édesanya: Igen.

Gönczi Edit: Ravasz Vilma?

Édesanya: Ravasz Vilmának az anyja Falk Katalin volt.

Gönczi Edit: Igen.

Édesanya: Falk Katalin volt az örmény.

Gönczi Edit: Értem, és a Falk Katalinnak a testvére volt az a... Falk Kristóf, aki...

Édesanya: Akitől örököltünk is.

Gönczi Edit: És Erzsébetvároson éltek, ugye? A család, vagy csak Falk Kristóf?

Édesanya: Hát Falk Kristófnak Darlacon volt a birtoka s ott is volt lakása, de a nagy lakása benn volt, - hogy hívjákon - Erzsébeten.

Gönczi Edit: És a testvére, az Katalin.

Édesanya: Katalin, az a Ravasz László unokatestvére.

Gönczi Edit: Ravasz Jánosnak, mert Ravasz László Ravasz Györgynek volt a fia, és Ravasz Györgynek volt egy testvére, János.

Édesanya: Igen.

Gönczi Edit: A Ravasz családból két fiút tanítottak. Ravasz Jánost, aki a ti rokonotok lett, és a Ravasz György vette el a Gönczi lányt és azáltal az édesapám rokonságába kerültek, így van a két Ravasz testvér. Ők egymásnak nem is testvérei, hanem unokatestvérei voltak.

Édesanya: Unokatestvérek voltak.

Gönczi Edit: És Falk Katalin, akkor hozzámert Ravasz Jánoshoz, ezek szerint...

Édesanya: Ravasz Jánoshoz. Ravasz János tanító volt, de református volt, de Falk Katalin nem kellő katolikus volt, mert az örmények katolikusok, nem kellett áttérjen, mert nem felekezeti tanító volt, nem kántortanító. Nagymamám azért kellett áttérjen. Ő megmaradt katolikusnak.

Gönczi Edit: Tehát Falk Katalin megmaradt Ravasz Jánosnéként katolikusnak.

Édesanya: Katolikusnak.

Gönczi Edit: Ellenben nagymamád, aki már Ravasz Vilma...?

Édesanya: Ravasz Vilma, annak a férje már, nagypapám, már református kántortanító volt, s református Gecse Gyula is.

Gönczi Edit: Gecse Gyula... ők Vámosudvarhelyen voltak, ugye?

Édesanya: Hát Haranglábban kezdték, nem tudom, ott is kezdték meg. Kibéden is voltak.

Gönczi Edit: Igen, és Gecse János, már mint az én nagypapám, a Te édesapád ott született Haranglábban.

Édesanya: Haranglábban. Igen.

Gönczi Edit: Tehát abban az időben, most már tovább lemelve, hogyha Falk Katalinnak az unokája volt nagypapám, Gecse János, mert Neked a dédnagymamád volt a Falk Katalin.

Édesanya: Igen. Igen, igen.

Gönczi Edit: Tehát most már ugye a rokonságból a családfát nagyjából fel is mondtuk ezek szerint.

Édesanya: Igen, az örményekkel igen.

Gönczi Edit: És nagymamám Ravasz Vilma... hogy viselte azt egy protestáns családban, hogy örmény katolikus?

Édesanya: Jól.

Gönczi Edit: Át kellett állnia...

Édesanya: Nagyon jól viselte, mert soha szóba se került. S nagymamám megmaradtak a katolikus imakönyvei, s ezek mindig ott voltak az éjjeli szekrényen, de soha nagypapád szóvá nem tette.

Gönczi Edit: Már mint a református pap fia.

Édesanya: Se nagypapád, se az én nagypapám. Szóvá nem, egyáltalán szóvá nem tette.

Gönczi Edit: Egyáltalán, a családon belül vallásszabadság volt és...

Édesanya: Mindenki úgy...

Gönczi Edit: Szabad vallást gyakorolt...

Édesanya: Ezt úgy kellett csinálni, mert... mert ezt követelte a törvény, az egyházi törvény. De soha szóba nem jött. Azt mondta nagyanyám, nagyon megszerette, soha egy prédikációban, soha bántó szót nem hallott, egy mondat se volt, ami őt sértette volna és neki rossz érzést okozott volna. Ő éppen úgy vette el az úrvacsorát, mind ahogy a katolikusoknál az ostyát, úgyhogy Őt egyáltalán nem zavarta. Még nagyanyád is azt mondta, Daróczi.

Gönczi Edit: Az már másik ág, az már az anyai rokonság volt.

(folytatjuk)

Lapzárta után!

Szeptember 11. hétfőn reggelre érkezett meg Velencéből faxon a "gyorsjelentés":

"Sikerült úgy a Bécsi Mechitarista Rend apátjával, mint a Velencei Mechitarista Rend főapátjával személyes tárgyalást folytatni a magyarországi és erdélyi örmény közösség jövőjét illetően.

Az évfordulós ünnepségsorozat csodálatosan valósult meg, melynek során közösen emlékeztünk meg P. Luca Fogolyán atyáról, (*Fogolyán atya olaszos neve - a szerk.*), barátait és szerzetestársait is megismertük."

Reményeink szerint következő számunkban részletesen is beszámolhatunk a velencei eseményekről.

Helyesbítés

A 2000. júniusi szám 16. oldalán azt írtam Dávid Tica híres animációs művésztől, hogy „az eredeti Walt Disney egyik animátora”. Bármilyen más amerikai animációs céget írhattam volna, csak ezt az egyet nem, hiszen Dávid Tica sohasem dolgozott velük. Az érintettől és az olvasóktól elnézést kérek. – A szerző

• Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület folytatja az adományok gyűjtését az erdélyi magyarörmény közösségek részére. Megköszönjük az eddig hozzánk eljuttatott adományokat, továbbítjuk azokat. Pénzbeli adományokat az egyesület bankszámlájára is be lehet fizetni.

• Bankszámlaszám: Budapest Bank Rt. Hilton fiók: 10100723-72594972-00000007

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

Székhelye: 1015. Budapest Donáti utca 7/a.

Postacíme: 1251 Budapest Pf., 70.

Telefon: 201-1011, fax/tel: 201-2401.

Elnök: dr. Issekutz Sarolta, fogadóidő minden szerdán 16-18 óra között.

Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek

A Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása havonta megjelenő kiadványa

Felelős kiadó: dr. Issekutz Sarolta

Szerkesztő: Dávid Csaba

Munkatársak: dr. Borszéki Béla, Fancsali János

Szerkesztőség: 1251, Budapest Pf. 70. Tel: (1) 201-1011, Fax: (1) 201-2401

